

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI UTROŠKA SREDSTAVA DIREKTNE BUDŽETSKE PODRŠKE EVROPSKE KOMISIJE ZA PREVAZILAŽENJE ENERGETSKE KRIZE ZA DIO SREDSTAVA RASPODIJELJEN MINISTARSTVU ENERGETIKE

06.12.2024. godine

U okviru paketa energetske podrške za Zapadni Balkan, predstavljenog 6. decembra 2022. godine na samitu EU-Zapadni Balkan u Tirani od strane predsjednice Evropske komisije Ursule von der Leyen, Evropska unija dodijelila je jednu milijardu eura bespovratnih sredstava za pomoć Zapadnom Balkanu. Ova pomoć uslijedila je sa ciljem rješavanje neposrednih posljedica energetske krize i povećanje otpornosti u kratkom i srednjem roku. Sredstva iz ovog paketa su podijeljena u dvije kategorije, pri čemu je prva polovina od 500 miliona eura direktne budžetske podrške namijenjena ublažavanju ekonomskog i socijalnog uticaja na ugrožena domaćinstva i mala i srednja preduzeća te podršku energetske tranziciji, dok je preostalih 500 miliona eura namijenjeno unapređenju projekata iz oblasti energetike.

Evropska komisija je Crnoj Gori dodijelila 30 miliona eura u sklopu paketa podrške za prevazilaženje energetske krize, nakon intenzivne komunikacije resornog Ministarstva sa Delegacijom Evropske unije u Crnoj Gori i nadležnim subjektima na strani Evropske komisije, koja je započela nakon inicijalnog sastanka 17. oktobra 2022. godine održanog sa komesarom za susjedstvo i politiku proširenja, g-dinom Oliverom Varhely-em. Nakon što je 27. februara 2023. godine potpisan Finansijski sporazum između ovlašćenih predstavnika Evropske komisije i Vlade Crne Gore, 23. marta 2023. godine Crnoj Gori je na raspolaganje stavljena prva fiksna tranša od 27 miliona eura, uz napomenu da će druga fiksna tranša u iznosu od 3 miliona eura biti stavljena na raspolaganje, nakon što budu ispunjeni svi indikatori implementacije energetskog paketa. Navedeni indikatori predstavljaju unificiranu formu Evropske komisije propisanu za sve države, koju je Vlada Crne Gore usvojila 20. januara 2023. godine u formi Mape puta za Akcioni plan 2023 – Paket energetske podrške. Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 26. aprila 2023. godine usvojila Mapu puta za Akcioni plan za sprovođenje direktne budžetske podrške za prevazilaženje energetske krize.

Energetski paket strukturisan je na način da doprinese unapređenju energetske sigurnosti, dostizanju ciljeva, odnosno završnih mjerila u pregovaračkom poglavlju 15 – Energetika, te ublažavanju posljedica energetske krize za najugroženije kategorije. U skladu sa navedenim paket je strukturisan u četiri kategorije:

1. Podrška penzionerima i korisnicima materijalnog osiguranja – 8,5 miliona €
2. Unapređenje energetske efikasnosti – 13 miliona €
3. Podrška formiranju i održavanju obaveznih rezervi naftnih derivata – 7,5 miliona €
4. Podrška implementaciji dan-unaprijed tržišta električne energije – 1 milion €

1. Podrška penzionerima i korisnicima materijalnog osiguranja

Implementacija ove mjere je u nadležnosti Ministarstva rada i socijalnog staranja. Predlog Ministarstva rada i socijalnog staranja podrazumijevao je:

- paket jednokratne pomoći u iznosu od 150 EUR za:

- 40.550 korisnika najniže penzije (6.082.500 eura),
- 219 korisnika privremene nadoknade kod Fonda PIO (32.850 eura),

➤ 454 korisnika novčane naknade materijalnog obezbjeđenja boraca (68.100 eura).
- paket jednokratne pomoći u iznosu od 350 EUR za:

➤ 6.350 porodica korisnika materijalnog obezbjeđenja (2.222.500 eura).

2. Unapređenje energetske efikasnosti

U okviru paketa podrške Evropske komisije za prevazilaženje energetske krize alociranu je 13 miliona eura za realizaciju 3 programa podrške za unapređenje energetske efikasnosti i to:

- za sektor domaćinstava – 8 miliona eura,
- za sektoru turizma – 3.5 miliona eura,
- za sektor industrije – 1.5 milion eura.

Prednost je data ovim projektima upravo iz razloga što je energetska efikasnost prepoznata kao ekonomičan i brz način za povećanje sigurnosti snabdijevanja energijom i za smanjenje emisija gasova staklene bašte odgovornih za klimatske promjene.

2.1 Program za podsticanje energetske efikasnosti u domaćinstvima

Program za podsticanje energetske efikasnosti u domaćinstvima, je usvojen na sjednici Vlade Crne Gore od 18.aprila 2024. godine na predlog tada resornog Ministarstva energetike i rudarstva.

Cilj Programa je povećanje energetske efikasnosti u sektoru domaćinstava, sa akcentom na unapređenje kvaliteta vazduha u urbanim sredinama naročito u sjevernom i centralnom regionu. Implementaciono tijelo Programa je Fond za zaštitu životne sredine (Eko-fond), uz podršku Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Za realizaciju Programa za podsticanje energetske efikasnosti u domaćinstvima obezbijedeno je 8.800.000 €, od čega:

- 8.000.000 € preko Instrumenta za pretpristupnu pomoć – IPA III, Paket direktne budžetske podrške Evropske komisije (EK) Crnoj Gori za prevazilaženje energetske krize,
- 300.000 € iz budžeta opštine Pljevlja,
- 500.000 € iz sredstava Eko fonda.

Struktura Programa i nivo podsticaja

U okviru Komponente 1 Programa: *Podrška na implementaciji mjera energetske efikasnosti u individualnim stambenim objektima* moguće je finansirati realizaciju jedne ili više mjera energetske efikasnosti sa nivoom podsticaja 20-70%. Za realizaciju ove komponente je predviđen budžet u iznosu 7.500.000 €.

U okviru Komponente 2 Programa: *Podrška na unapređenju energetske karakteristika omotača kolektivnih stambenih zgrada u Opštini Pljevlja* moguće je finansirati radove na ugradnji toplotne izolacije spoljašnjih zidova. Nivo podsticaja u okviru ove komponente iznosi 85%, a ukupni budžet iznosi 1.100.000 €.

Ministarstvo energetike i rudarstva i Eko-fond su 22. aprila 2024. godine potpisali Sporazum o saradnji u cilju implementacije “Programa za podsticanje energetske efikasnosti u domaćinstvima”. Javni poziv za izbor kvalifikovanih izvođača radova u okviru ovog programa je objavljen 20. maja 2024. godine. Nakon evaluacije pristiglih ponuda, 22 crnogorske kompanije su postale kvalifikovani izvođači radova u okviru programa.

Javni poziv za građane je objavljen 1. avgusta 2024.godine. Do sada je više od 4500 građana Crne Gore apliciralo za sredstva. Eko fond je organizovao proces evaluacije prijave koji je u

toku. UNDP pruža podršku u cilju sprovođenja tehničke kontrole sprovođenja mjera energetske efikasnosti na licu mjesta. Implementacija programa je u toku.

2.2 Programi za podsticanje energetske efikasnosti u sektoru turizma

Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 30. maja 2024. godine, usvojila **Program za podsticanje energetske efikasnosti u hotelskoj industriji**. Za realizaciju ovog Programa obezbijeđeno je 3.000.000 € iz paketa direktne budžetske podrške Evropske komisije Crnoj Gori.

Programom je predviđeno uspostavljanje finansijskog mehanizma za unapređenje energetske efikasnosti i povećanja upotrebe dostupnih izvora obnovljive energije od strane hotelskih objekata, a što će doprinijeti povećanju kvaliteta pruženih usluga.

Vlada Crne Gore je na istoj sjednici usvojila i **Program za podsticanje energetske efikasnosti u objektima koji pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu i seoskom domaćinstvu**. Za realizaciju Programa obezbijeđeno je 500.000 €, iz paketa direktne budžetske podrške Evropske komisije Crnoj Gori.

Cilj Programa je povećanje energetske efikasnosti u sektoru turizma odnosno u objektima koji pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu i seoskom domaćinstvu, sa akcentom na smanjenju potrošnje energije i pratećih troškova, smanjenju emisija ugljen dioksida, unapređenju kvaliteta vazduha, boljem korišćenju resursa, kao i unapređenju komfora i nivoa kvaliteta smještaja u objektima.

Za implementaciju oba programa je odgovoran Eko fond. Realizacija programa podrazumijeva sprovođenje odgovarajuće procedure objavljivanja javnog poziva, podnošenja prijave od strane korisnika i provjere ispunjenosti uslova za učešće propisanih javnim pozivom.

U cilju implementacije namjenskih programa za podsticanje energetske efikasnosti u sektoru turizma nekadašnje Ministarstvo energetike i rudarstva, Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera i Fond za zaštitu životne sredine (Eko-fond) su 4. juna 2024. godine potpisali Sporazum o saradnji.

U cilju realizacije daljih aktivnosti, u okviru Programa podsticanja energetske efikasnosti u hotelijerstvu 27. jula 2024. godine je raspisan Javni poziv za pružanje podrške hotelima za sprovođenje mjera energetske efikasnosti, a rok za podnošenje prijava bio je 28. oktobar 2024.godine. Na ovaj javni poziv se prijavilo 19 hotela i evaluacija prijava je u toku.

Pored toga, u okviru Programa podsticanja energetske efikasnosti u objektima koji pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvima i seoskim domaćinstvima, 29. jula 2024.godine je raspisan javni poziv za izbor izvođača radova, a za krajnje korisnike javni poziv je objavljen 4. novembra. Implementacija programa je u toku. Do sada se za relizaciju ovog programa prijavilo 12 korinika i evaluacija prijava je u toku. Za izvođenje radova na primjeni mjera energetske efikasnosti u okviru ovog programa se kvalifikovalo 10 izvođača.

2.3 Program za promociju inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji

Vlada Crne Gore je na sjednici od 26.9.2024.godine, usvojila Program za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji za 2024. godinu. Ovaj program predstavlja kontinuitet i nadogradnju prethodno realizovanih aktivnosti po osnovu Programa iz 2023.

godine, u okviru kojeg je 7 projekata privrednih subjekata iz sektora prerađivačke industrije odobreno je za finansiranje sa ukupnom vrijednošću 1.641.738,40 €.

Cilj Programa je povećanje energetske efikasnosti i/ili povećana upotreba dostupnih obnovljivih izvora energije od strane MMSP u prerađivačkoj industriji uvođenjem inovativnih tehnologija, poboljšano upravljanje energijom i jačanje kapaciteta osoblja MMSP u prerađivačkoj industriji za upravljanje energetskom efikasnošću i/ili u korišćenju obnovljivih/čistih izvora energije.

Najniži, odnosno najviši iznos bespovratnih sredstava koji se može dodijeliti pojedinom podnosiocu prijave i projektu iznosi 50.000,00 €, odnosno 200.000,00 €.

Ukupan budžet opredijeljen za realizaciju Programa za 2024. godinu iznosi 2.300.000,00 €, a sredstva za realizaciju Programa podržana su iz dva izvora, i to:

- 1.177.140,02 € iz državnog budžeta (Ministarstvo ekonomskog razvoja, Program za razvoj i unapređenje prerađivačke industrije) i
- 1.122.859,98 € - neutrošena sredstva iz Programa iz 2023. godine iz paketa direktne budžetske podrške Evropske komisije Crnoj Gori.

Za realizaciju Programa je zadužen Fond za inovacije Crne Gore, koji je implementaciono tijelo za krajnje korisnike programa. Praćenje implementacije Programa se sprovodi kroz funkcionisanje Radne grupe u okviru međuresorne saradnje Ministarstva ekonomskog razvoja, Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstva energetike i Fonda za inovacije Crne Gore. Fond za inovacije Crne Gore je 1. oktobra 2024. godine objavio javni poziv za učešće u Programu. Rok za podnošenje prijava zainteresovanih kompanija bio je 11. novembar 2024. godine i interesovanje je iskazalo 32 preduzeća.

3. Podrška formiranju i održavanju obaveznih rezerve naftnih derivata

Podrška formiranju i održavanju obaveznih rezervi naftnih derivata predstavlja jedno od ključnih mjerila za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 15 - Energetika. Pitanje sigurnosti snabdijevanja naftnim derivatima definisano je Predlogom Zakona o sigurnosti snabdijevanja naftnim derivatima, u skladu sa Direktivom 2009/119/EZ o obavezi država članica da održavaju minimalne zalihe sirove nafte i/ili naftnih derivata i uspostave neophodne procedure za rješavanje poremećaja u snabdijevanju. Predlog zakona utvrđen je na Vladi Crne Gore 13.06.2024. godine, zaključak broj 08-040/24-3264/2 od 20.06.2024. godine i dostavljen Skupštini Crne Gore radi stavljanja u proceduru 24.06.2024. godine, broj 08-040/24-3264/4, sa predlogom donošenja zakona po hitnom postupku, u skladu sa članom 151 Poslovnika Skupštine Crne Gore.

U cilju prevazilaženja finansijskog izazova oko formiranja strateških rezervi naftnih derivata, dio sredstava direktne budžetske podrške Evropske komisije Crnoj Gori za prevazilaženje energetske krize predviđen je za potrebe formiranja rezervi naftnih derivata i rekonstrukciju skladišta u kojima bi se zalihe goriva čuvala za slučaj nužde. Ukupan iznos za navedenu mjeru u iznosu od 7,5 miliona € biće raspodijeljen na sljedeći način:

- Adaptacija skladišnih kapaciteta u državnom vlasništvu na terminalu u Baru, ukupnog kapaciteta 17,600 m³ procijenjene vrijednosti 1,5 miliona € bez pdv-a, odnosno 1,8 miliona € sa pdv-om. Nadležno tijelo za implementaciju ove aktivnost biće Ministarstvo rudarstva nafte i gasa. Tenderska dokumentacija za objavljivanje javnog

poziva za izvođenje i nadzor radova adaptacije i modernizacije skladišnih rezervora u kojima će se čuvati rezerve naftnih derivata je spremna.

- Nabavku dijela zaliha naftnih derivata u preostaloj vrijednosti, odnosno 5,7 miliona €. Nadležno tijelo za implementaciju ove aktivnosti biće Uprava za ugljovodonike, dok će nabavka rezervi goriva biti sprovedena prema odredbama zakona o javnim nabavkama, a u skladu sa ovlašćenjima definisanim Predlogom zakona o sigurnosti snabdijevanja naftnim derivatima, po usvajanju ovog zakonskog rješenja u Skupštini Crne Gore.

Kako je, od ukupno opredijeljenih 30 miliona direktne budžetske podrške za prevazilaženje energetske krize, do sada uplaćeno 27 miliona € neophodno je obezbijediti preostala sredstva (3 miliona €) za potrebe realizacije ove aktivnosti.

Ova mjera ima ključnu ulogu u jačanju energetske sigurnosti zemlje osiguranjem dugoročne stabilnosti snabdijevanja naftnim derivatima, uz istovremeno ispunjavanje međunarodno preuzetih obaveza u pogledu usklađenosti sa EU tekovinom u ovoj oblasti. Stoga ističemo važnost što hitnijeg usvajanja predloga zakona o sigurnosti snabdijevanja naftnim derivatima, te obezbjeđenja preostalih finansijskih sredstava kako bi se projekat uspješno realizovao i doprinio daljem razvoju Crne Gore u oblasti energetike.

4. Podrška za implementaciju dan-unaprijed tržišta električne energije u Crnoj Gori i za nabavku Market Management Systema (MMS) koji bi omogućio razmjenu podataka operaterima distributivnog sistema

Obaveza uspostavljanja tržišta “dan-unaprijed” je važan segment vezano za pregovaračko poglavlje 15 - Energetika. Tržište “dan-unaprijed” koje je osnovna djelatnost Berze električne energije (BELEN) je tržište koje se u Evropi i internom evropskom tržištu sprovodi po jasno definisanim kriterijuma, odnosno kompletno jedinstveno evropsko upareno tržište SDAC (Single Day Ahead Coupling) je zasnovano na jedinstvenom algoritmu koji se zove EUPHEMIA (skraćeno od Pan-European Hybrid Electricity Market Integration Algorithm).

Pristup tržištu se sprovodi putem kupovine vlasničkog dijela ili zakupa servisa od vlasnika algoritma. Jedina opcija koju je BELEN imao po pitanju završavanja svoje obaveze pokretanja tržišta “dan-unaprijed” je bio zakup ovog servisa od nekog od vlasnika algoritma.

S tim u vezi, kroz usvajanje Akcionog plana u pogledu utroška sredstava od EU za prevazilaženje energetske krize odobreno je 500.000,00 eura za BELEN za potrebe dvogodišnjeg zakupa softverskih sistema.

U cilju implementacije navedene obaveze nekadašnje Ministarstvo energetike i rudarstva je pokrenulo i sprovelo sve neophodne aktivnosti koje su u konačnom dovele do realizacije ove obaveze. U vezi sa tim, Vlada Crne Gore je na sjednici od 28.03.2024. godine usvojila Informaciju u vezi sa dodijeljivanjem direktne budžetske podrške Evropske komisije za održavanje softverskih sistema koji omogućavaju implementaciju tržišta “dan-unaprijed” u Crnoj Gori i dala saglasnost Ministarstvu finansija da iznos od 500.000,00 eura dodjeli društvu BELEN za održavanje softverskih sistema koji omogućavaju implementaciju tržišta “dan-unaprijed” u Crnoj Gori. Nakon što je Ministarstvo finansija preusmjerilo sredstva u navedenom iznosu, resorno Ministarstvo je dana 07.06.2024. godine, izvršilo prenos sredstava na žiro račun BELEN čime je u konačnom realizovana predmetna aktivnost.

U skladu sa zaključkom Vlade Crne Gore, Berza električne energije doo je navedena sredstva opredijelila upravo za gorenavedenu svrhu, tako što je jedan dio sredstava utrošen u 2024.

godini za pokriće troškova godišnjeg održavanja trgovačke platforme ETS za tržište dan-unaprijed na osnovu ugovora sa EPEX SPOT SE br. 112/2021-1 od 20.10.2021. godine. Takođe planiran je i trošak godišnjeg održavanja platforme za uslugu kliringa i finansijskog poravnanja na osnovu ugovora sa BSP Energetska Borza doo br. 112/2021-2 od 20.10.2021. godine, koji će biti fakturisan do kraja 2024 godine. Preostali dio sredstava će biti utrošen po istom osnovu u 2025. godini, za potrebe održavanja ETS platforme za tržište dan-unaprijed, dok će se dio nedostajućih sredstava podmiriti iz tekućih finansija BELEN.

Prikaz utrošenih sredstava:

- EUR 225.000,00 uplaćeno EPEX SPOT-u po fakturi br. 2024-600 556 od 19.02.2024. godine
- EUR 100.000,00 biće uplaćeno BSP doo po prispjeću fakture do kraja mjeseca tj do kraja 2024. godine
- EUR 175.000,00 ostaje za pokriće djela troškova održavanja ka EPEX SPOT u 2025. godini.

Takođe, kako je postojala potreba da “Crnogorski operator tržišta električne energije” – DOO (COTEE) obezbijedi adekvatno softversko rješenje koje bi olakšalo automatsku razmjenu podataka, neophodnu analizu i izradu automatskih izvještaja za potrebe unapređenja energetskog sektora kroz Akcioni plan odobrena su sredstva u iznosu od 500.000 eura za nabavku softvera Market Management Systema (MMS).

I po ovom pitanju tadašnje Ministarstvo energetike i rudarstva je pokrenulo aktivnosti kako bi se navedena obaveza realizovala. Budući da se nabavka Market Management Systema (MMS) mora sprovesti kroz postupak javne nabavke od strane COTEE-a ukazala se potreba da se kao prvi korak obezbijede informacije o raspoloživosti i pravu korišćenja navedenih sredstava kako bi postupak javne nabavke započeo.

U vezi sa tim na sjednici od 28.03.2024. godine Vlada Crne Gore je razmotrila i usvojila Informaciju u vezi sa dodjeljivanjem direktne budžetske podrške Evropske komisije za nabavku Market Management Systema (MMS) i s tim u vezi donijela Zaključak kojim je dala saglasnost Ministarstvu finansija da se iznos od 500.000,00 eura dodjeli društvu COTEE za nabavku Market Management Systema (MMS). Pored ovoga, Vlada Crne Gore je zadužila Ministarstvo finansija da, u skladu sa dostavljenom specifikacijom Ministarstva energetike iz sredstava Tekuće budžetske rezerve uplati finansijska sredstva u iznosu od 500.000,00 eura, na žiro račun COTEE, nakon sprovedenog postupka javne nabavke Market Management Systema (MMS).

U skladu sa Zakonom o javnim nabavkama („Službeni list Crne Gore“, br. 074/19, 003/23, 011/23 i 084/23), nakon izrade tehničkih specifikacija i tenderske dokumentacije, dana 11. novembra 2024. godine objavljen je Javni postupak nabavke otvorenog tipa. Otvaranje ponuda predviđeno je za 23. decembar 2024. godine.